

ΤΟ ΝΕΡΟ ΣΤΗΝ ΛΑΪΚΗ ΜΑΣ ΠΑΡΑΔΟΣΗ

ΚΩΝ/ΝΑ ΕΛΕΝΗ ΠΡΙΦΤΗ-B2
ΝΙΚΟΛΕΤΑ ΠΑΠΑΣΤΕΡΓΙΟΥ-B2
ΣΩΤΗΡΙΑ ΠΑΝΟΥΣΗ-B2
12^ο ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΠΑΤΡΑΣ

Το νερό, πηγή και σύμβολο ζωής, έγινε από τα πανάρχαια χρόνια αντικείμενο λατρείας των λαών όλης της γης.

Στην Ελλάδα συναντάμε **Νύμφες** και **Νεράιδες λιμνών, πηγών και ποταμών**. **Ξωτικά** και **Στοιχειά** πλημμύρισαν το λαϊκό μας πολιτισμό και συνόδευσαν ή συνοδεύουν ακόμα τη ζωή των ανθρώπων σε πολλές τους εκδηλώσεις.

Οι **βρύσες**, τα **πηγάδια**, οι **στάμνες**, τα **μάγγανα**, οι **νερόμυλοι**, οι **νεροτριβές**, τα **υδραγωγεία**, τα **γεφύρια** από την άλλη αποκαλύπτουν την προσπάθεια του ανθρώπου να δαμάσει και να εκμεταλλευτεί αυτό το

ζωτικό αγαθό, το νερό. Πώς θα μπορούσε λοιπόν το νερό να μην κατέχει σημαντική θέση στη λαϊκή μας παράδοση, αφού η παρουσία του ήταν εκείνη που καθόριζε αν θα υπήρχε συνέχεια στη ζωή των ανθρώπων.

Η προσπάθεια του ανθρώπου να εξηγήσει το φυσικό του περιβάλλον και η αδυναμία ή η δυσκολία να το πραγματοποιήσει με επιτυχία, δημιούργησε στη ψυχή του παράλογα πιστεύω όσον αφορά στην παρουσία και επίδραση τυχαίων γεγονότων στη θετική ή αρνητική έκβαση των πράξεών του.

Υπάρχει μάλιστα η πεποίθηση ότι ο άνθρωπος έχει τη δυνατότητα να αποτρέψει μian άσχημη γι' αυτόν εξέλιξη με την πραγματοποίηση εξίσου παράλογων πράξεων.

- Όταν μια γυναίκα πάει να γεννήσει, ρίχνουν νερό για να κυλήσει το μωρό σαν νεράκι.
- Όταν φεύγει κάποιος ταξίδι, ρίχνουν από πίσω του νερό για να κυλάει ο δρόμος του σαν νερό.
- Υπάρχει η δοξασία ότι το νερό κοιμάται κάποιες ώρες. Αν βρεθεί κάποιος μπροστά σε κοιμισμένο νερό, δεν πρέπει να μιλήσει, γιατί μπορεί να πάθει μεγάλο κακό. Αν θέλει να πει, πρέπει να το ταράξει να το ξυπνήσει.

ΗΘΗ ΚΑΙ ΕΘΙΜΑ

Η παρουσία του νερού είναι συχνή σε πολλά ελληνικά έθιμα από πολλές περιοχές της Ελλάδας.

- Στα χωριά της Κεντρικής Ελλάδας τα μεσάνυχτα της παραμονής των Χριστουγέννων γίνεται το ονομαζόμενο **«τάισμα της βρύσης»**. Οι κοπέλες πηγαίνουν στις βρύσες του χωριού και τις αλείφουν με βούτυρο και μέλι, με την ευχή, όπως τρέχει το νερό, να τρέχει και η προκοπή στο σπίτι κι όπως γλυκό είναι το μέλι, έτσι γλυκιά να είναι η ζωή τους. Επιστρέφοντας στο σπίτι έφερναν το καινούριο νερό, φροντίζοντας σε όλη τη διαδρομή να μένουν **σιωπηλές**. Με το νερό αυτό, που ονομάζεται **άκραντο ή αμίλητο**, ράντιζαν τα σπίτια.

Στην παλιά Μάνη δεν υπήρχαν πολλές χαρούμενες γιορτές και επέτειοι. Οι μοναδικές χαρές, όπως τις έλεγαν, ήταν ο γάμος. Ο γάμος γιορταζόταν με τον πιο επίσημο τρόπο. Σαν προίκα, εκτός από τα διάφορα χωράφια (λαχίδια) που έπαιρνε και πολλά οικιακά σκεύη ή και σκουτιά (ρούχα) ή μπατανίες (κουβέρτες) και άλλα. Στα σκουτιά επάνω πολλές φορές καρφίτωναν με διάφορες κορδέλες δεμένα, νομίσματα αξίας συνήθως ασημένια.

- Το σημαντικότερο βέβαια στοιχείο σε μια προίκα ήταν η **στέρνα**. Η **“γλιστέρνα”** όπως την έλεγαν, γιατί το νερό ήταν στην παλιά Μάνη ο θησαυρός. Περισσότερο κι από τα κτήματα κι απ’τα σκουτιά και πολλές φορές κι από την ίδια τη νύφη!

**«Δεν έχουνε ποτάμια
δεν έχουνε πηγάδια
δεν έχουνε πηγές
Μονάχα λίγες στέρνες άδειες κι αυτές
που ηχούν
που ηχούν
και που τις προσκυνούνε»**

“Σεφέρης Γ.”

- Σε άλλα μέρη μετά την τελετή του γάμου και το καθιερωμένο γλέντι στο σπίτι με όλους τους συγγενείς, συνήθιζαν να

πηγαίνουν κατά τα ξημερώματα στη βρύση του χωριού. Εκεί η νύφη έπαιρνε νερό και έδινε να πιουν όλοι οι καλεσμένοι.

Επειδή οι γνώσεις του λαού δεν αρκούν για να διατυπώσουν μια ικανοποιητική εξήγηση για όσα τον περιβάλλουν, οι ερμηνείες του περιέχουν πολλά μυθικά στοιχεία. Η φαντασία, πλούσια και δημιουργική, υποκαθιστά τη φυσική αιτιότητα με αποτέλεσμα να αποδίδονται μυθικές αιτίες σε φαινόμενα της φύσης (αστρολογικά, καιρικά, κ.ά.).

- Στην ελληνική λαογραφία, τα δωδεκαημερίτικα πνεύματα ή αλλιώς Καλικάντζαροι που βρίσκονται όλο το υπόλοιπο διάστημα του χρόνου κάτω από τη γη, βγαίνουν και κάνουν χίλιες δυο αταξίες. Ενοχλούν τις νοικοκυρές, κλέβουν τηγανίτες, κάνουν θορύβους, αλλά στη γιορτή των Θεοφανίων με τον αγιασμό των υδάτων εξαφανίζονται στα έγκατα της γης.

Για το σκοπό αυτό οι νοικοκυρές ρίχνουν τον αγιασμό με τη βοήθεια κλαδιού από βασιλικό σε όλο το σπίτι για να τα διώξουν.

Περπερούνα

Η Περπερούνα είναι ένα έθιμο που τελείται σε πολλά χωριά του Έβρου για την **εξουδετέρωση της ανομβρίας**.

Εκτός από την εκκλησιαστική λιτανεία που κάνουν ντύνουν ένα πολύ φτωχό ή ορφανό κορίτσι (για να το λυπάται ο θεός), με λουλούδια και χλωρά κλαδιά και το γυρίζουν στο χωριό καταβρέχοντάς το (ενώ σε ορισμένα μέρη, του ρίχνουν χρήματα σε ένα κόσκινο) και τραγουδούν.

Περπερούνα έλεγαν το κοριτσάκι και το έθιμο.

**Περπερούνα περπατεί,
για βροχή παρακαλεί.
Κύριε, ρίξε μια βροχή
μια βροχή καματερή.
Μπάρες μπάρες τα νερά
λίμνες λίμνες τα κρασιά .
κάθε κούτσουρο καλάθι
κάθε στάχυ και ταγάρι,
για να σκάζ' ο αλευράς**

**γιατί δεν πωλεί ακριβά
και να χαίρεται ο φτωχός
μ' όλη του τη φαμελιά.**

ΝΕΡΟΜΥΛΟΙ

Είναι άγνωστο πότε ο άνθρωπος άρχισε να αξιοποιεί τη φυσική δύναμη από την κίνηση του νερού. Είναι όμως βεβαιωμένο ότι **νερόμυλους** χρησιμοποιούσαν οι άνθρωποι εδώ και αιώνες.

- Οι νερόμυλοι χρησιμοποιήθηκαν **για το άλεσμα του σιταριού, την παραγωγή λαδιού και μπαρουτιού.**
- Μερικοί μύλοι λειτουργούσαν όλο το χρόνο, ενώ άλλοι σταματούσαν το καλοκαίρι εξαιτίας της ελάττωσης του νερού (ξερόμυλοι).
- Τους συναντάμε είτε μεμονωμένους είτε σε ομάδες (μέχρι και 20). Μερικές φορές αποτελούσαν αυτόνομους οικισμούς, τα **μυλοχώρια.**
- Οι περισσότεροι λειτούργησαν στη Μακεδονία, επειδή τη διαρρέουν μεγάλοι ποταμοί και παραπόταμοι. Οι περισσότεροι νερόμυλοι εγκαταλείφθηκαν με τη χρήση του ηλεκτρισμού.

ΣΤΑΜΝΑ

Η ιστορία της στάμνας ξεκινά από τη Μέση Νεολιθική περίοδο (5.800-5.300 π.χ.), όταν κατασκευάστηκαν **για τη μεταφορά και την αποθήκευση υγρών.**

Η στάμνα είχε πολλαπλές χρήσεις και ανάλογα σχήματα σε διάφορες εποχές.

Χρησιμοποιήθηκε για το σερβίρισμα, τη φύλαξη, τη μεταφορά και τη μέτρηση νερού, κρασιού ή λαδιού. Επίσης αποτέλεσε και αντικείμενο παιχνιδιού και σκεύος για την τέλεση εθίμων. Σήμερα έχουν απομείνει λίγοι παραδοσιακοί αγγειοπλάστες και οι στάμνες έχουν γίνει μουσειακά αντικείμενα παρά είδη καθημερινής χρήσης.

Να τι διηγείται ένας παλιός αγγειοπλάστης:

- Μόνοι μας φτιάχναμε τις πρώτες ύλες, χρώματα, λάσπες, χρώματα. Ο πατέρας μου γυρνούσε όλο το νησί και την Ανατολή για να βρει το κατάλληλο χρώμα. Είχαμε δικά μας ζώα και το κουβαλούσαμε και κάναμε λάσπες με τα πόδια. Το Δεκαπενταύγουστο κάναμε τσουκαλάκια ,κανατάκια και φεύγαν όλα. Δουλεύαμε χειμώνα καλοκαίρι. Αγάπησα πολύ την τέχνη μου. Έρχονταν σπουδαστές από ξένα πανεπιστήμια για να σπουδάσουν την Αιγαιοπελαγίτικη αγγειοπλαστική. Τώρα όλα αυτά μου φαίνονται σαν όνειρο. Έχω όρεξη , αλλά δεν έχω πια δυνάμεις...

Ο βασικός πυρήνας των δημοτικών τραγουδιών περιλαμβάνει στοιχεία κυρίως μη αφηγηματικά, στα οποία κυριαρχεί το συναίσθημα και οι άμεσες αναφορές στην καθημερινή ζωή, τις χαρές και τις λύπες του λαού που τα δημιουργεί και τα χρησιμοποιεί. Τόσο στον κύκλο της ζωής (νανουρίσματα, ταχταρίσματα, μοιρολόγια, ξενιτιάς, γάμου), όσο και στον κύκλο του χρόνου (κάλαντα,αποκριάτικα) τα δημοτικά τραγούδια είναι αλληλένδετα με τα σχετικά έθιμα.

**Φέραν της Γούρνας το νερό,
το κάμαν τρεις βρυσούλες.
Τη μια την πάνε στον Οντά,
την άλλη στ' αργαστήρια,
την Τρίτη την καλύτερη,
ψηλά στον Αϊ-Γιώργη.
Ούλες πλένουν και χαίρονται,
πλένουν και τραγουδάνε
κι η Μαστροπαναγιώταινα
πλένει και καταριέται:
Ανάθεμά σας γέροντες,
γερόντοι Αραχωβίτες
στοιχειώσατε τον άντρα μου
το Μαστροπαναγιώτη.**

ΜΥΘΟΙ για το ΝΕΡΟ

Η δημιουργία μύθων είναι μια προσπάθεια ερμηνείας του κόσμου και της σχέσης που έχουν οι άνθρωποι με τις δυνάμεις που ελέγχουν τον κόσμο. Η πλούσια ελληνική Μυθολογία δε θα μπορούσε να μην περιλαμβάνει μύθους με αναφορές στη φύση και ιδιαίτερα στο νερό.

- Ο θεός Πάνας περιφερόταν σε μια περιοχή, όταν είδε εκεί μια όμορφη νύμφη, τη **Σύριγγα**. Άρχισε να την κυνηγάει κι εκείνη εξαντλημένη έφτασε στις όχθες του ποταμού Λάδωνα και τον παρακάλεσε να τη βοηθήσει. Εκείνος τη λυπήθηκε και τη μεταμόρφωσε σε καλαμιά. Τότε ο Πάνας έκοψε μερικά καλάμια και έφτιαξε **το μουσικό όργανο** που ονομάστηκε **Σύριγγα**.

ΠΑΡΟΙΜΙΕΣ

Στοιχεία γλωσσικής παράδοσης, μέσα από τα οποία μπορεί κανείς να γνωρίσει την ιδιοσυγκρασία, την κουλτούρα, την καθημερινότητα του χτες και του σήμερα αποτελούν το πλήθος των λέξεων και φράσεων που καταγράψαμε με αφορμή το νερό.

- Δε δίνει τα' αγγέλου του νερό.
- Έχασε τα νερά του.
- Έκανε μια τρύπα στο νερό.
- Μπήκε το νερό στ' αυλακι.
- Κουβαλάει το νερό με το κόσκινο.
- Ξέρει το μάθημα νεράκι.
- Αν βρέξει ο Μάρτης δυο νερά και ο Απρίλης άλλο ένα, χαρά σε εκείνο το γεωργό που έχει πολλά σπαρμένα.
- Σ' ένα ποτήρι νερό χαίρονται.
- Έκανε μια τρύπα στο νερό.
- Εκεί που βρέχει φαίνεται, εκεί που χιονίζει ασπρίζει Ήλιον ήλιον και νερά, να παχύνουν τα μωρά.
- Λόγια και νερό ας τα πάρει ο ποταμός.
- Το νερό κοιμάται και ο τόκος τρέχει.
- Δεν δίνει του αγγέλου του νερό.
- Διψάει η αυλή του για νερό κι αυτός αλλού ποτίζει.
- Το αίμα νερό δε γίνεται και αν γίνεται δεν πίνεται.

- Τον έφερε στα νερά του.
- Άνοιξε μια τρύπα στο νερό.
- Είπαν το νερό νεράκι.
- Σταγόνα σταγόνα γεμίζει η κολύμπα.
- Σταλαγματιά σταλαγματιά γεμίζει η στάμνα η πλατιά.
- Μπήκε το νερό στο αυλάκι.
- Βάζω νερό στο κρασί μου.
- Ο βρεγμένος τη βροχή δεν τη φοβάται
- Πίνει η κότα το νερό μα κοιτάει και το Θεό.
- Έβαλε το νερό στο τουλούμι
- Η γλώσσα μας τρέχει σαν το νερό.
- Βρέχει χιονίζει τα μάρμαρα ποτίζει και ο γάτος μαγειρεύει και η μύγα μαντατέφκει στο δάσκαλο το ψεύτη.
- Βροχή και βροχή κάνουν ποταμάκι, ποταμάκι και ακόμα μια βροχή κάνουν μεγάλο ποταμό. Ποταμό και μετά βροχή κάνει θάλασσα, θάλασσα και ακόμα μια βροχή κάνει ωκεανό.
- Έγιναν νερό κι αλάτι.
- Τον έφερε στα νερά του.
- Έβαλε το νερό στ' αυλάκι.
- Κουβαλάει νερό με το κόσκινο
- Όταν πιάνεις με κολάτζι κάμνεις του νερού αυλάτζι.
- Πολλές φορές πάει η στάμνα για νερό, μα κάποτε σπάζει.
- Το νερό με τη φωτιά δεν συμπεθεριάζουν.